

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

DOI: 10.34015/2523-4552.2021.4.01
УДК 343.431

*Андрушко А. В.,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального
права та процесу Ужгородського
національного університету
ORCID: 0000-0002-7735-7898*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

У статті на підставі вивчення законодавства 54 держав світу проаналізовано зарубіжний досвід кримінально-правової протидії торгівлі людьми. Зроблено висновок про те, що на сьогодні більшість національних законодавців наблизили своє розуміння сутності вказаного діяння із його визначенням, сформульованим у Палермському протоколі та в Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми.

Ключові слова: кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи; торгівля людьми; експлуатація людини; кримінальне законодавство зарубіжних держав; порівняльне кримінальне право.

В статті на основі вивчення законодавства 54 держав світу проаналізовано зарубіжний досвід кримінально-правової протидії торгівлі людьми. Зроблено висновок про те, що на сьогодні більшість національних законодавців наблизили своє розуміння сутності вказаного діяння із його визначенням, сформульованим у Палермському протоколі та в Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми.

Ключевые слова: уголовные правонарушения против свободы, чести и достоинства личности; торговля людьми; эксплуатация человека; уголовное законодательство зарубежных государств; сравнительное уголовное право.

Постановка проблеми. Торгівля людьми залишається злободенною проблемою для світу загалом і для України зокрема. У зв'язку з цим актуальним є пошук ефективних шляхів кримінально-правової протидії зазначеним посяганням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню зарубіжно-

го досвіду регламентації кримінальної відповідальності за торгівлю людьми певну увагу приділили В. А. Козак, Я. Г. Лизогуб, О. С. Наумова, Д. О. Негодченко, А. М. Орлеан, В. М. Підгородинський, А. С. Політова, М. І. Хавронюк та інші науковці. Утім, порівняльно-правові дослідження у відповідній сфері залишаються акту-

альними, адже завдяки вивченню кримінального законодавства зарубіжних держав можна виявити як переваги, так і недоліки національного кримінального законодавства, запозичити кращий досвід для удосконалення чинного Кримінального кодексу (далі – КК) України.

Постановка завдання. Мета статті – на підставі вивчення законодавства 54 держав світу проаналізувати зарубіжний досвід кримінально-правової протидії торгівлі людьми.

Виклад основного матеріалу. Здійснене дослідження засвідчило, що відповідальність за торгівлю людьми на сьогодні передбачає абсолютна більшість законодавців. Йдеться, зокрема, про кримінальне законодавство Австралії (ст.ст. 271.2, 271.3, 271.5, 271.6), Австрії (§ 104a), Азербайджану (ст. 144-1), Албанії (ст. 110/a), Аргентини (ст.ст. 145 bis, 145 ter), Білорусі (ст. 181), Болгарії (ст.ст. 159a-159г), Болівії (ст. 281 Bis), Бразилії (ст. 149-A), Вірменії (ст. 132), Греції (ст. 323A), Грузії (ст. 143-1), Данії (§ 262a), Естонії (ст. 133), Ізраїлю (ст. 377алеф), Індії (ст. 370), Іспанії (ст. 177-1), Італії (ст. 601), Казахстану (ст. 128), Канади (ст. 279.01), Киргизстану (ст. 171), Китаю (ст.ст. 240, 241), Колумбії (ст. 188), Республіки Корея (ст. 289), Латвії (ст.ст. 154-1, 154-2), Литви (ст. 147), Молдови (ст. 165), Нідерландів (ст. 273f), Німеччини (§§ 232, 233, 233a), Норвегії (ст.ст. 257, 258), Перу (ст.ст. 153, 153-A), Північної Македонії (ст. 418-a), Польщі (ст. 189a), Португалії (ст. 160), Росії (ст. 127-1), Румунії (ст. 210), Сальвадору (ст.ст. 367-367-C), Сан-Марино (ст. 168), Словаччини (§ 179), Словенії (ст. 113), США (§ 1590), Таджикис-

тану (ст. 130-1), Туреччини (ст. 80), Туркменістану (ст. 129-1), Угорщини (ст. 192), Узбекистану (ст. 135), Фінляндії (ст.ст. 3, 3(a) глави 25), Франції (ст.ст. 225-4-1-225-4-9), Хорватії (ст. 106), Чехії (ст. 168), Чорногорії (ст. 444), Швейцарії (ст. 182), Швеції (ст. 1a глави 4), Японії (ст. 226-2).

Підходи до визначення місця цього злочину в структурі Особливої частини кримінального закону суттєво різняться. Переважна більшість законодавців торгівлю людьми відносять до злочинів проти свободи особи (як варіант – проти свободи, честі та гідності особи). Подібним за своєю суттю є підхід й деяких інших законодавців. Так, корейський законодавець розглядає посягання відніс до злочинів, пов'язаних із викраденням людей (ст. 289), румунський – включив його в главу з назвою «Торгівля людьми та експлуатація уразливих осіб» (ст. 210), американський – в розділ «Пеонаж, рабство і торгівля людьми» (§ 1590), австралійський (ст.ст. 271.2, 271.3, 271.5, 271.6) і болгарський (ст.ст. 159a-159г) – в розділ «Торгівля людьми», болівійський (ст. 281 Bis) та іспанський (ст. 177-1) – в розділ «Про торгівлю людьми», японський – в главу «Злочини викрадення та купівлі чи продажу людських істот» (ст. 226-2). У КК Грузії вказане діяння включено до глави про злочини проти прав і свобод людини (ст. 143-1), в КК Казахстану – до глави, яка об'єднує кримінальні правопорушення проти особи (ст. 128), в КК Канади – до глави «Злочини проти особи та репутації» (ст. 279.01), в КК Китаю – до глави про злочини проти прав людини і демократичних прав громадян (ст.ст. 240, 241), в КК Індії – до глави

«Злочини проти людського тіла» (ст. 370).

У зарубіжному законодавстві трапляються й інші підходи до визначення об'єкта розглядуваного посягання. З точки зору деяких законодавців, торгівля людьми посягає передусім на міжнародний правопорядок. Так, у КК Північної Македонії відповідна стаття (ст. 418-а) розміщена в розділі «Злочини проти людства і міжнародного права», Сальвадору (ст.ст. 367-367-С) і Словенії (ст. 113) – у главі (розділі) «Злочинні діяння проти людства», в КК Хорватії (ст. 106) – у розділі «Злочини проти людства та людської гідності», в КК Чорногорії (ст. 444) – в розділі «Злочини проти людства та інших цінностей, захищених міжнародним правом», у КК Туреччини (ст. 80) – в главі «Міжнародні злочини» [55, с. 415; 56, с. 139].

Необхідно також зауважити, що в законодавстві деяких держав відсутній єдиний склад торгівлі людьми. Наприклад, німецький законодавець виокремив кілька статей, спрямованих на протидію вказаному посяганням: у § 232 КК Німеччини встановлено відповідальність за торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації, у § 233 – за торгівлю людьми з метою експлуатації у вигляді робочої сили, у § 233а – за сприяння торгівлі людьми, у § 236 – за торгівлю дітьми. У цьому контексті необхідно також зазначити, що поширеним явищем є виокремлення в кримінальному законодавстві самостійної статті про відповідальність за торгівлю дітьми [див. детальніше: 55, с. 415; 56, с. 139].

У міжнародно-правових актах (зокрема, в Протоколі про запобігання та припинення торгівлі людьми,

особливо жінками і дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (далі – Палермський протокол) [57], та в Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми [58]) поняття «торгівля людьми» охоплює здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей. Водночас деякі законодавці (як і український) поєднали міжнародно-правове розуміння сутності торгівлі людьми з іншими формами даного злочину. Так, про купівлю-продаж людини як форму торгівлі людьми йдеться у кримінальному законодавстві Грузії (ч. 1 ст. 143-1), Ізраїлю (ч. далет ст. 377 алеф), Казахстану (ч. 1 ст. 128), Китаю (ст.ст. 240, 241), Республіки Корея (ч. 1 ст. 289), Литви (ч. 1 ст. 147), Північної Македонії (ч. 1 ст. 418-а), Росії (ч. 1 ст. 127-1), Таджикистану (ч. 1 ст. 130-1), Туркменістану (ч. 1 ст. 129-1), Угорщини (ч. 1 ст. 192), Узбекистану (ч. 1 ст. 135), Чорногорії (ч. 1 ст. 444), Японії (ст. 226-2).

Як відомо, однією з форм торгівлі людьми український законодавець донедавна визнавав «іншу незаконну угоду, об'єктом якої є людина». У зв'язку з цим зауважимо, що вказану форму торгівлі людьми виокремили законодавці ряду зарубіжних держав, зокрема: Грузії (ч. 1 ст. 143-1), Ізраїлю (ч. далет ст. 377 алеф), Казахстану (ч. 1 ст. 128), Литви (ч. 1 ст. 147), Росії (ч. 1 ст. 127-1), Таджикистану (ч. 1 ст. 130-1), Туркменістану (ч. 1 ст. 129-1). В ч. 1 ст. 192 КК Угорщини встановлено відповідальність за продаж, купівлю, обмін, передачу чи отримання іншої особи в якості винагороди.

Здійснений порівняльно-правовий аналіз засвідчує, що вербування, переміщення (перевезення), переховування (приховування), передачу або одержання людини альтернативними формами торгівлі людьми визнають законодавці переважної більшості держав, законодавство яких вивчалось автором, зокрема: Австрії (§ 104а), Азербайджану (ст. 144-1.1), Албанії (ч. 1 ст. 110/а), Аргентини (ст. 145 bis), Білорусі (ч. 1 ст. 181), Болівії (ст. 281 bis), Вірменії (ч. 1 ст. 132), Греції (ст. 323А), Грузії (ч. 1 ст. 143-1), Данії (§ 262а), Індії (ч. 1 ст. 370), Казахстану (ч. 1 ст. 128), Канади (ст. 279.01), Киргизстану (ч. 1 ст. 171), Латвії (ч. 1 ст. 154-2), Литви (ч. 1 ст. 147), Молдови (ст. 165), Нідерландів (ч. 1 ст. 273f), Перу (ч. 1 ст. 153), Північної Македонії (ч. 1 ст. 418-а), Польщі (§ 22 ст. 115), Португалії (ч. 1 ст. 160), Росії (ч. 1 ст. 127-1), Румунії (ч. 1 ст. 210), Сальвадору (ст. 367-В), Словаччини (ч. 1 § 179), США (§ 1590), Таджикистану (ч. 1 ст. 130-1), Туркменістану (ч. 1 ст. 129-1), Угорщини (ч. 2 ст. 192), Узбекистану (ч. 1 ст. 135), Фінляндії (ст. 3 глави 25), Франції (ст. 225-4-1), Хорватії (ч. 1 ст. 106), Чехії (ч. 2 ст. 168), Чорногорії (ч. 1 ст. 444), Швеції (ст. 1а глави 4). Це свідчить про те, що на сьогодні більшість національних законодавців наблизили своє розуміння сутності розглядуваного діяння із його визначенням, сформульованим у відповідних міжнародно-правових актах.

Цікаво, що польський законодавець конкретні форми торгівлі людьми (а також способи вчинення цього злочину) навів не в диспозиції § 1 ст. 189а, у якій встановив відповідальність за розглядуване діяння, а в розділі XIV «Пояснення законодавчих

термінів» Загальної частини (§ 22 ст. 115). Вочевидь, такий крок польського законодавця пов'язаний з прагненням максимально «розвантажити» текст відповідної кримінально-правової заборони, який через перерахування вказаних складових стає доволі громіздким [56, с. 221].

В КК Болгарії (ст. 159а) формами торгівлі людьми визнані лише вербування, перевезення, переховування та одержання людини чи групи людей, в КК Італії (ст. 601) – вербування, переміщення, передача чи одержання людини або кількох людей.

Окрім вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини казахстанський законодавець вказує й на «вчинення інших діянь з метою експлуатації» (ч. 1 ст. 128), азербайджанський – на «прийняття особи з метою її експлуатації» (ст. 144-1.1), таджицький – не тільки на вербування, а й на пропозицію (ч. 1 ст. 130-1), литовський – не лише на переховування, а й на розміщення людини (ч. 1 ст. 154-2), польський – не лише на перевезення, а й на доставку (§ 22 ст. 115), португальський – не лише на перевезення, а й на транспортування, не тільки на переховування, а й на розміщення людини (ч. 1 ст. 160), бразильський – не лише на вербування, а й на заманювання, не тільки на перевезення, а й на переведення, не лише на переховування, а й на розміщення (ст. 149А), грузинський – не лише на вербування, а й на найом, не тільки на перевезення, а й на транспортування, не тільки на переховування, а й на надання притулку (ч. 1 ст. 143-1), тощо. Канадський законодавець формами розглядуваного злочину визнав не тільки вербування, перевезен-

ня, переховування, передачу чи одержання людини, а й здійснення контролю за нею (ст. 279.01).

В КК Німеччини вербування, перевезення, передача, надання прибутку або одержання людини визнані сприянням торгівлі людьми (§ 233a), в Пенітенціарному кодексі Естонії – наданням підтримки торгівлі людьми (ст. 133-1).

Оригінальним чином відповідна кримінально-правова заборона сформульована в КК Швейцарії (ч. 1 ст. 182): «Кожен, хто торгує з особою як постачальником, посередником або покупцем з метою сексуальної експлуатації, експлуатації робочої сили або з метою вилучення органу тіла, карається ув'язненням або штрафом. Найм людини для вказаних цілей рівнозначний торгівлі». Колумбійський законодавець торгівлю людьми фактично звів до в'їзду чи виїзду людей з країни без дотримання законодавчих вимог (ст. 188 КК Колумбії).

Наведений зарубіжний досвід навряд чи можна визнати корисним для України, оскільки одні законодавці безпідставно виключили окремі з форм торгівлі людьми, про які йдеться в міжнародно-правових актах, другі – включили до цього переліку ті, які за своєю сутністю фактично дублюють уже наявні, треті – навели таке визначення торгівлі людьми, яке не зовсім відповідає сучасному розумінню вказаного посягання [56, с. 221–222].

Формулюючи кримінально-правову заборону торгівлі людьми, законодавці зарубіжних держав здебільшого вказують на спосіб вчинення даного злочину (виняток становить законодавство Казахстану, Росії, Сальвадору, Узбекистану¹). Водночас підходи до визначення конкретних способів його вчинення суттєво різняться. Зазвичай законодавці вказують лише на окремі із способів, перерахованих у Палермському протоколі, нерідко модифікуючи їх. Крім того, поширеною практикою є диференціація кримінальної відповідальності залежно від способу вчинення розглядуваного посягання, що, зрозуміло, є правом законодавця, яке не суперечить відповідним міжнародно-правовим зобов'язанням. Так, у ч. 1 ст. 181 КК Білорусі способами торгівлі людьми визнано обман або зловживання довірою, застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, погрозу застосування такого насильства. Посилена відповідальність білоруський законодавець передбачив за вчинення даного злочину із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства (п. 2 ч. 2 ст. 181). У ч. 1 ст. 165 КК Молдови способами торгівлі людьми визнано застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або погрозу застосування такого насильства; викрадення особи;

¹ Водночас законодавці деяких із вказаних держав встановлюють посилену відповідальність за торгівлю людьми, вчинену певними способами. Так, наприклад, узбецький законодавець у ч. 1 ст. 135 КК не наводить переліку способів вчинення даного злочину, однак серед обставин, які обтяжують відповідальність за торгівлю людьми, виокремлює викрадення, застосування насильства чи погрозу його застосування або інші форми примушування, використання підроблених документів, а також вилучення, приховування або знищення документів, що посвідчують особу потерпілого.

викрадення, приховування, пошкодження чи знищення документів; утримання особи в підневільному стані з метою погашення боргу; погрозу повідомлення конфіденційної інформації сім'ї жертви чи іншим особам, як фізичним, так і юридичним; обман; зловживання уразливістю становища або зловживання владою, надання або отримання платежів чи вигод для отримання згоди особи, яка контролює іншу особу. Вчинення даного злочину із застосуванням насильства, небезпечного для життя, фізичного чи психічного здоров'я особи, молдовський законодавець визнав обтяжуючою кримінальну відповідальність обставиною (п. «f» ч. 2 ст. 165). В §§ 232 і 233 КК Німеччини способами торгівлі людьми визнано використання скрутного становища або безпорадності особи, яка проживає в зарубіжній країні. Посилену відповідальність встановлено за заподіяння потерпілому від торгівлі людьми тяжких тілесних ушкоджень або якщо внаслідок цього злочину особі загрожувала смерть (п. 2 ч. 3 § 232, ч. 3 § 233, п. 2 ч. 2 § 233а), а також за вчинення його із застосуванням сили або з погрозою заподіяння відчутного зла чи якщо винний вдавався до хитрощів (п.п. 1 і 2 ч. 4 § 232, ч. 3 § 233, п. 3 ч. 2 § 233а). У ст. 144-1.1 КК Азербайджану способами торгівлі людьми визнано погрозу застосування насильства або його застосування; погрози чи інші засоби примушування; викрадення; шахрайство; обман; зловживання можливістю тиску чи безпорадністю особи; надання чи отримання матеріальних та інших цінностей, привілеїв або пільг для отримання згоди особи, що здійснює контроль над іншою особою. Посилену відповідальність

азербайджанський законодавець передбачив за вчинення даного злочину із застосуванням насильства, небезпечного для життя та здоров'я, або з погрозою застосування такого насильства (ст. 144-1.2.7). У ч. 1 ст. 130-1 КК Таджикистану способами торгівлі людьми визнано використання примусу, обману, зловживання винним своїм службовим становищем, зловживання довірою або уразливим становищем жертви торгівлі людьми, підкуп особи, в залежності від якої вона перебуває. Вчинення даного злочину із застосуванням насильства, небезпечного для життя та здоров'я, або з погрозою застосування такого насильства таджицький законодавець визнав обставиною, що обтяжує кримінальну відповідальність (п. «г» ч. 2 ст. 130-1). У ч. 1 ст. 129-1 КК Туркменістану способами торгівлі людьми визнано погрози, примушування, обман, зловживання довірою чи уразливим становищем жертви даного злочину, підкуп особи, в залежності від якої вона перебуває. Посилену відповідальність туркменський законодавець передбачив за вчинення даного злочину із застосуванням сили або погрози її застосуванням (п. «f» ч. 2 ст. 129-1).

У ч. 1 ст. 147 КК Литви способами торгівлі людьми визнано фізичне насильство, погрози, позбавлення можливості чинити опір іншим чином, використання залежності чи уразливості жертви, шахрайство, підкуп особи, яка фактично контролює жертву. Аналогічні способи наводить й латвійський законодавець (ч. 1 ст. 154-2). У § 104а КК Австрії способами розглядуваного злочину визнано застосування сили чи небезпечних погроз, обман стосовно фактів,

зловживання владою, уразливий стан, психічне захворювання чи стан, який робить людину беззахисною, надання або одержання вигоди для забезпечення контролю над людиною. В ст. 257 КК Норвегії способами торгівлі людьми визнано фізичне насильство, погрози, використання уразливого стану чи залежного становища, обман. У § 262а КК Данії способами аналізованого злочину визнані незаконний примус, незаконне позбавлення свободи, погрози, обман, інша неналежна поведінка. В ст. 323А КК Греції способами торгівлі людьми визнано фізичне насильство, погрозу його застосування, інші засоби примушування, зловживання владою, використання обману чи уразливого становища жертви. В ст. 160 КК Португалії способами торгівлі людьми визнані насильство, викрадення або серйозна погроза; обман або шахрайський маневр; зловживання владою в ієрархічних, економічних, трудових або сімейних відносинах; використання психічних вад жертви або її особливої вразливості; отримання згоди особи, яка контролює жертву. В ст. 1а глави 4 КК Швеції способами розглядуваного посягання визнано протиправний примус; обман; використання уразливого стану людини, що суттєво обмежує можливості вибору нею поведінки, або інші способи, які істотно обмежують вибір іншої людини. В ст. 149-А КК Бразилії способами торгівлі людьми визнані серйозна погроза, насильство, примус, шахрайство чи зловживання. В ст. 3 глави 25 КК Фінляндії способами вказаного злочину визнані використання залежного чи уразливого стану іншої особи, тиск на неї, обман або використання помилки цієї

особи, виплата винагороди особі, яка здійснює контроль над іншою особою або одержання такої винагороди. В ст. 601 КК Італії способами торгівлі людьми визнані обман, насильство, погрози, зловживання владою або використання уразливого стану, фізичних вад чи психічної неповноцінності, підкуп особи, яка здійснює контроль над іншою особою. В ст. 210 КК Румунії способами розглядуваного посягання визнані примус, викрадення, обман, зловживання владою, використання беззахисного чи особливо уразливого стану людини, пропонування, надання або одержання грошей чи певних пільг особі, яка здійснює контроль за цією людиною. В ст. 177-1 КК Іспанії способами торгівлі людьми визнано застосування насильства, погроз, обману, використання залежності особи, її уразливого стану. В ст. 444 КК Чорногорії способами аналізованого злочину визнані погрози чи застосування сили, шахрайство або обман, зловживання владою, довірою, використання залежності, уразливого стану, вилучення або знищення особистих документів, підробка особистих документів, придбання чи виготовлення підроблених документів або надання чи одержання платежів або пільг для отримання згоди особи, яка контролює іншу особу. В § 22 ст. 115 КК Польщі способами торгівлі людьми визнані насильство або протиправна погроза, викрадення, обман, використання помилки чи нездатності адекватно розуміти значення своїх дій, зловживання відносинами залежності, використання критичного становища або безпорадного стану, надання або прийняття матеріальної чи особистої вигоди або її обіцянка особі, яка здійснює опіку чи

нагляд за іншою особою. В ч. 1 ст. 171 КК Киргизстану способами торгівлі людьми визнано погрозу, застосування сили або інших форм примусу, шантаж, викрадення, шахрайство, обман.

Болгарський законодавець у ч. 1 ст. 159а КК не вказує на способи вчинення торгівлі людьми, однак обставинами, що обтяжують відповідальність за цей злочин, визнає, зокрема, використання примусу або введення в оману, викрадення або незаконне позбавлення свободи, використання стану залежності, зловживання владою, обіцянку, надання або одержання пільги (ч. 2 ст. 159а). Подібним є підхід аргентинського (ст.ст. 145 bis, 145 ter), словенського (ч. 2 ст. 113) та угорського (ч. 3 ст. 192) законодавців.

Законодавці деяких держав прагнули максимально точно наблизити перелік способів вчинення торгівлі людьми до того, який наведено в Палермському протоколі. Йдеться, зокрема, про кримінальне законодавство Албанії (ч. 1 ст. 110/а), Аргентини (ст. 145 ter), Болівії (ст. 281 bis), Вірменії (ч. 1 ст. 132), Грузії (ч. 1 ст. 143-1), Індії (ч. 1 ст. 370), Нідерландів (ч. 1 ст. 273f), Перу (ч. 1 ст. 153), Північної Македонії (ч. 1 ст. 418-а), Словаччини (ч. 1 § 179), Франції (ст. 225-4-1), Хорватії (ч. 1 ст. 106).

Здійснений порівняльно-правовий аналіз дозволяє стверджувати, що у розглядуваній частині вітчизняне законодавство загалом відповідає вимогам Палермського протоколу та узгоджується з кримінальним законодавством більшості зарубіжних держав. Зауважимо також, що більшість законодавців не дослівно відтворили наведений у протоколі

перелік, а дещо модифікували його. Аналогічним шляхом пішов і український законодавець [56, с. 229–231].

Різними є також підходи законодавців зарубіжних держав щодо формулювання мети експлуатації людини. На обов'язковість такої мети вказує переважна більшість із них (зокрема, Австрії, Азербайджану, Албанії, Аргентини, Білорусі, Болгарії, Болівії, Бразилії, Вірменії, Греції, Грузії, Данії, Індії, Іспанії, Італії, Казахстану, Канади, Латвії, Литви, Молдови, Нідерландів, Німеччини, Перу, Північної Македонії, Польщі, Португалії, Росії, Румунії, Сальвадору, Словаччини, Словенії, США, Туркменістану, Угорщини, Узбекистану, Фінляндії, Франції, Хорватії, Чехії, Чорногорії, Швейцарії, Швеції). Водночас окремі законодавці мають власне бачення формулювання мети, з якою вчиняється торгівля людьми у формах вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини. Так, у ч. 1 ст. 171 КК Киргизстану зазначено, що вказане діяння вчиняється «з метою експлуатації або отримання іншої вигоди чи без такої», у ч. 1 ст. 130-1 КК Таджикистану – «з метою експлуатації або одержання незаконної вигоди іншим способом», у ч. 1 ст. 273f КК Нідерландів – «з метою експлуатації іншої людини або вилучення її органів», у ч. 1 ст. 279.01 КК Канади – «з метою експлуатації або сприяння експлуатації».

Казахстанський законодавець у відповідній нормі встановив відповідальність не лише за розглядувані дії, вчинені з метою експлуатації, а й за власне експлуатацію людини (ч. 1 ст. 128). Аргентинський законодавець передбачив посилену відповідальність за експлуатацію особи, яка

стала жертвою торгівлі людьми (ч. 7 ст. 145 ter) [56, с. 281].

Частина законодавців (Австрії, Азербайджану, Білорусі, Болгарії, Бразилії, Вірменії, Греції, Грузії, Данії, Ізраїлю, Індії, Іспанії, Італії, Киргизстану, Латвії, Молдови, Північної Македонії, Португалії, Росії, Сальвадору, Словенії, Фінляндії, Франції, Хорватії, Чорногорії, Швейцарії), формулюючи перелік форм експлуатації людини, робить його вичерпним, ще частина (Аргентини, Румунії, Таджикистану, Угорщини, Узбекистану) взагалі не наводить переліку конкретних форм експлуатації.

Найпоширенішою метою, з якою вчиняється торгівля людьми, згадуваною в кримінальному законодавстві зарубіжних держав, є мета сексуальної експлуатації. Одні законодавці (зокрема, Австрії, Азербайджану, Білорусі, Бразилії, Грузії, Індії, Італії, Португалії, Сальвадору, Туркменістану, Фінляндії, Франції, Швейцарії, Швеції) вказують загалом на сексуальну експлуатацію, не конкретизуючи її види. Інші ж додатково називають один або декілька різновидів сексуальної експлуатації. Приміром, ряд законодавців (зокрема, Албанії, Вірменії, Греції, Киргизстану, Латвії, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Перу, Північної Македонії, Росії, Словенії, Чорногорії) виділяє використання зайняття проституцією чи інші форми сексуальної експлуатації. Литовський та польський законодавці виокремили використання проституції, порнографії та інші форми сексуальної експлуатації; данський – експлуатацію проституції та використання у порнобізнесі; словацький і хорватський – проституцію чи інші форми сексуальної експлуатації, включаючи порнографію; чеський –

використання для вчинення статевого акту або інших форм статевого зловживання чи домагання або для виготовлення порнографічної продукції; іспанський – сексуальну експлуатацію, включаючи порнобізнес; ізраїльський – втягнення особи в заняття проституцією, у створення порнографічних матеріалів або демонстрацію порнографії, вчинення щодо особи злочину сексуального характеру. Болівійський законодавець виокремлює комерційну сексуальну експлуатацію, під якою розуміє порнографію, педофілію, сексуальний туризм, комерційне сексуальне насильство.

Законодавці Північної Македонії та Чорногорії, як і вітчизняний законодавець, розмежували сексуальну експлуатацію та використання особи у порнобізнесі.

Деякі законодавці (зокрема, Естонії і Туреччини) вказують лише на експлуатацію проституції, не згадуючи про інші можливі форми сексуальної експлуатації. Болгарський законодавець вказує на мету використання для розпусних дій. Молдовський законодавець додатково уточнив, що сексуальна експлуатація може бути як комерційною, так і некомерційною [56, с. 287].

Поряд із сексуальною експлуатацією, в кримінальному законодавстві зарубіжних держав найчастіше міститься згадка про використання примусової праці чи послуг. На таку форму експлуатації вказується в кримінальних кодексах Австрії, Азербайджану, Албанії, Білорусі, Болгарії, Болівії, Вірменії, Греції, Грузії, Данії, Естонії, Ізраїлю, Іспанії, Італії, Канади, Киргизстану, Латвії, Литви, Молдови, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Перу, Північної Македонії, Польщі,

Португалії, Сальвадору, Словаччини, Словенії, США, Туреччини, Туркменістану, Фінляндії, Франції, Хорватії, Чехії, Чорногорії, Швейцарії, Швеції.

Деякі законодавці (зокрема, Бразилії та Росії) серед форм експлуатації називають не примусову, а рабську працю (послуги), яка, на наш погляд, є вужчим поняттям, аніж примусова праця.

Грецький (ч. 5 ст. 323А), литовський (ч. 1 ст. 147), норвезький (ч. 1 ст. 257) та словацький (ч. 1 § 179) законодавці різновидом примусової праці чи послуг визнали примусове жебракування. Водночас на примусове втягнення у жебракування, як на окрему форму експлуатації людини, вказано в кримінальному законодавстві Австрії, Болгарії, Естонії, Іспанії, Італії, Молдови, Перу, Північної Македонії, Польщі, Франції, Чорногорії [56, с. 288].

У кримінальному законодавстві абсолютної більшості держав (за винятком Австрії, Естонії, Італії, Португалії, Фінляндії, Швейцарії, Швеції) вказується на рабство, звичаї, подібні до рабства, та підневільний стан як на форми експлуатації людини, задля яких вчиняється торгівля людьми. Водночас підходи законодавців зарубіжних держав до виокремлення в якості мети розглядуваного злочину експлуатації у формі рабства чи звичаїв, подібних до рабства, а також підневільного стану, є дуже різними. Так, у ст. 127-1 КК Росії експлуатацією людини визнано лише рабську працю (послуги) та підневільний стан, у ст. 377 алеф Закону про кримінальне право Ізраїлю – тільки оборнення в рабство, в ст. 110/а КК Албанії, ст. 181 КК Білорусі, ст. 281 bis КК Болівії, ст. 323А КК Греції, § 262а КК

Данії, ст. 80 КК Туреччини, ст. 106 КК Хорватії – рабство або звичаї (практики, умови), подібні до рабства, в ст. 143-1 КК Грузії – становище, подібне до рабства, або сучасні умови рабства, в ст. 132 КК Вірменії – оборнення в рабство або доведення до стану, аналогічного рабству, чи іншого залежного стану, в ст. 367-В КК Сальвадору – лише практики, подібні до рабства, в ст. 159а КК Болгарії та ст. 113 КК Словенії – лише тримання в підневільному стані, в ч. 1 ст. 418-а Північної Македонії та ст. 168 КК Чехії – рабство і підневільний стан, у ст. 144-1 КК Азербайджану, ст. 370 КК Індії, ст. 177-1 КК Іспанії, ст. 273f КК Нідерландів, ст. 153 КК Перу, § 179 КК Словаччини, ст. 444 КК Чорногорії – рабство або практики (звичаї), подібні до рабства, підневільний стан, ст. 129-1 КК Туркменістану – рабство або становище, подібне до рабства, підневільний стан, у ст. 147 КК Литви та ст. 165 КК Молдови – експлуатація в рабстві або в умовах, подібних до рабства, в § 22 ст. 115 КК Польщі – рабство чи інші форми використання, що принижують гідність людини, в ст. 154-2 КК Латвії – поневолення або інші подібні форми, в ст. 149-А КК Бразилії – втягнення в боргову кабалу, в ст. 171 КК Киргизстану – рабство, тоді як використання боргових зобов'язань та підневільного стану визнано способами примушування людини до інших форм експлуатації [56, с. 290].

У КК Німеччини доведення до рабства, закріпачення або боргової кабали, по суті, визнано різновидом експлуатації праці, адже згадується про них у статті, яка встановлює відповідальність за торгівлю людьми з метою експлуатації у вигляді робочої сили (§ 233).

Здійснений порівняльно-правовий аналіз засвідчив, що законодавці зарубіжних держав виокремлюють й інші форми експлуатації людини. Так, згадка про вилучення органів (та (або) тканин, клітин) як про форму використання людини міститься в кримінальних кодексах Австрії, Азербайджану, Албанії, Білорусі, Болгарії, Болівії, Бразилії, Вірменії, Греції, Грузії, Данії, Ізраїлю, Індії, Іспанії, Італії, Латвії, Молдови, Норвегії, Перу, Північної Македонії, Польщі, Португалії, Сальвадору, Словаччини, Словенії, Туреччини, Туркменістану, Фінляндії, Франції, Хорватії, Чехії, Чорногорії, Швейцарії, Швеції.

Окремі законодавці (зокрема, Азербайджану, Казахстану, Киргизстану, Литви, Росії, Туркменістану, Узбекистану) за торгівлю людьми, вчинену з метою вилучення у потерпілого органів чи тканин, встановили посилену відповідальність. Таджикиський законодавець обставиною, що обтяжує кримінальну відповідальність за торгівлю людьми, визнав не лише вчинення вказаного діяння з метою вилучення у потерпілого органів чи тканин для трансплантації, а й незаконне використання людини в репродуктивних цілях чи в біомедичних дослідженнях (п. «д» ч. 2 ст. 130-1).

Незаконне проведення дослідів над людиною формою експлуатації визнали законодавці Азербайджану та Молдови, незаконне усиновлення – законодавці Болівії, Бразилії, Північної Македонії, Сальвадору, примусову вагітність – законодавець Північної Македонії. Законодавець Словенії мету змусити потерпілу

завагітніти або бути штучно заплідненою визнав обставиною, яка обтяжує кримінальну відповідальність за торгівлю людьми.

Примусовий шлюб формою експлуатації людини визнали законодавці Болівії, Греції, Естонії, Литви, Північної Македонії, Сальвадору, Словаччини, Хорватії, Чорногорії.

Втягнення у злочинну діяльність формою експлуатації людини визнали законодавці Австрії, Азербайджану, Греції, Грузії, Данії, Естонії, Латвії, Литви, Молдови, Північної Македонії, Словаччини, Франції, Хорватії, Чорногорії.

Грузинський законодавець до форм експлуатації відніс не лише втягнення особи в злочинну діяльність, а й в проституцію¹, порнографію чи інші антигромадські дії.

Використання у збройних конфліктах в якості форми експлуатації людини виокремили законодавці Киргизстану, Молдови, Норвегії, Туркменістану, Хорватії, Чорногорії. Чеський та шведський законодавці формою експлуатації визнали використання людини для військової служби.

На примусове сурогатне материнство як на форму експлуатації людини, з якою може вчинятися торгівля людьми, вказується в кримінальних кодексах Азербайджану, Білорусі та Молдови.

Молдовський законодавець формою експлуатації людини визнав також привласнення допомоги або соціальних виплат.

Як бачимо, перелік форм експлуатації людини, наведений у примітці до ст. 149 КК України, порівня-

¹ При цьому окремою формою експлуатації людини грузинський законодавець визнав примушування до надання сексуальних послуг.

но із зарубіжними аналогами, є одним із найширших. До того ж він, на відміну від законодавства ряду держав, не є вичерпним [56, с. 291-292].

За вчинення торгівлі людьми санкція ч. 1 ст. 149 КК України передбачає максимальний строк покарання у виді позбавлення волі у 8 років. Водночас законодавці цілого ряду зарубіжних держав встановлюють за торгівлю людьми ще вищі максимальні строки вказаного покарання: Австралії (ст. 271.2) – 12 років, Азербайджану (ст. 144-1.1) – 10 років, Албанії (ст. 110/а) – 15 років, Греції (ч. 1 ст. 323А) – 10 років, Грузії (ч. 1 ст. 143-1) – 12 років, Данії (ч. 1 § 262а) – 10 років, Ізраїлю (ст. 377алеф) – 16 років, Індії (ч. 2 ст. 370) – 10 років, Китаю (ст. 240) – 10 років, Литви (ч. 1 ст. 147) – 10 років, Молдови (ч. 1 ст. 165) – 12 років, Німеччини (§§ 232, 233, 233а) – 10 років, Перу (ч. 1 ст. 153) – 15 років, Португалії (ч. 1 ст. 160) – 10 років, Румунії (ч. 1 ст. 210) – 10 років, Сан-Марино (ст. 168) – 20 років, Словаччини (ч. 1 § 179) – 10 років, Словенії (ч. 1 ст. 113) – 10 років, США (§ 1590) – 20 років, Туреччини (ч. 1 ст. 80) – 12 років, Туркменістану (ч. 1 ст. 129-1) – 10 років, Хорватії (ч. 1 ст. 106) – 10 років, Чехії (ч. 1 ст. 168) – 10 років, Чорногорії (ч. 1 ст. 444) – 10 років, Швеції (ч. 1 ст. 1а глави 4) – 10 років. Водночас законодавці ряду зарубіжних держав за торгівлю людьми встановлюють менш суворі покарання. Так, максимальний строк позбавлення волі, передбачений санкцією основного складу вказаного злочину, за законодавством Австрії (ч. 1 § 104а) – 5 років, Аргентини (ст. 145 bis) – 8 років, Білорусі (ч. 1 ст. 181) – 7 років, Болгарії (ч. 1

ст. 159а) – 8 років, Бразилії (ч. 1 ст. 149-А) – 8 років, Вірменії (ч. 1 ст. 132) – 4 роки, Естонії (ч. 1 ст. 133) – 7 років, Іспанії (ч. 1 ст. 177-1) – 8 років, Казахстану (ч. 1 ст. 128) – 7 років, Киргизстану (ч. 1 ст. 171) – 5 років, Колумбії (ст. 188) – 8 років, Латвії (ч. 1 ст. 154-1) – 8 років, Нідерландів (ч. 1 ст. 273f) – 8 років, Норвегії (ч. 1 ст. 257) – 6 років, Росії (ч. 1 ст. 127-1) – 6 років, Сальвадору (ст. 367) – 8 років, Таджикистану (ч. 1 ст. 130-1) – 8 років, Угорщини (ч. 1 ст. 192) – 3 роки, Узбекистану (ч. 1 ст. 135) – 5 років, Фінляндії (ч. 1 ст. 3 глави 25) – 6 років, Франції (ст. 225-4-1) – 7 років, Японії (ч. 1 ст. 226-2) – 5 років. Кримінальне законодавство Північної Македонії (ч. 1 ст. 418-а) приписує карати за цей злочин позбавленням волі на строк щонайменше 4 роки, Польщі (§ 1 ст. 189а) – на строк понад 3 роки.

Якщо максимальний строк позбавлення волі за торгівлю людьми за КК України (ч. 3 ст. 149) становить 15 років, то за кримінальним законодавством Австралії (ст. 271.3) – 20 років (а за торгівлю дітьми (ст. 271.4) – 25 років), Албанії (ст. 110/а) – понад 20 років або довічне ув'язнення, Грузії (ч. 4 ст. 143-1) – 20 років, Ізраїлю (ст. 377алеф) – 20 років, Індії (ч.ч. 3-7 ст. 370, ст. 371) – довічне ув'язнення, Китаю (ст. 240) – довічне ув'язнення або й смертна кара, Молдови – 20 років, Нідерландів (ч. 5 ст. 273f) – 18 років, Перу (ч. 6 ст. 153-А) – понад 25 років, Словаччини (ч. 5 § 179) – 25 років або довічне ув'язнення, США (§ 1590) – довічне ув'язнення, Туркменістану (ч. 3 ст. 129-1) – 25 років, Угорщини (ч. 6 ст. 192) – довічне ув'язнення, Франції (ст. 225-4-4) – довічне ув'язнення, Чехії (ч. 5 ст. 168) – 18 років. Водно-

час законодавці ряду зарубіжних держав за кваліфікований (особливо кваліфікований) вид розглядуваного посягання передбачають менш суворі покарання. Так, максимально можливий строк позбавлення волі за цей злочин у законодавстві Австрії (ч.ч. 4, 5 § 104а) – 10 років, Азербайджану (ст. 144-1.3) – 15 років, Аргентини (ч. 7 ст. 145 ter) – 15 років, Білорусі (ч. 3 ст. 181) – 15 років, Болгарії (ч. 3 ст. 159а, ст. 159г) – 15 років, Вірменії (ч. 3 ст. 132) – 8 років, Естонії (ч. 2 ст. 133) – 15 років, Казахстану (ч. 4 ст. 128) – 15 років, Киргизстану (ч. 3 ст. 171) – 10 років, Латвії (ч. 3 ст. 154-1) – 15 років, Литви (ч. 2 ст. 147) – 12 років, Норвегії (ст. 258) – 10 років, Португалії (ч. 3 ст. 160) – 12 років, Росії (ч. 3 ст. 127-1) – 15 років, Румунії (ч. 2 ст. 210) – 12 років, Словенії (ч.ч. 2, 3 ст. 113) – 15 років, Таджикистану (ч. 3 ст. 130-1) – 15 років, Узбекистану (ч. 3 ст. 135) – 12 років, Фінляндії (ч. 1 ст. 3(а) глави 25) – 10 років, Хорватії (ч. 3 ст. 106) – 15 років, Чорногорії (ч. 8 ст. 444) – 15 років, Японії (ч.ч. 3, 4 ст. 226-2) – 10 років. За вчинення кваліфікованого (особливо кваліфікованого) виду

торгівлі людьми кримінальне законодавство Греції (ч. 3 ст. 323А) передбачає понад 10 років позбавлення волі, Північної Македонії (ч. 4 ст. 418-а) – понад 5 років, Швейцарії (ст. 182) – не менше 1 року [56, с. 323–324].

Висновки. Порівняльно-правовий аналіз зарубіжного законодавства про відповідальність за торгівлю людьми засвідчив широке різноманіття підходів до формулювання кримінально-правової заборони зазначеного посягання. Водночас необхідно зауважити, що на сьогодні більшість національних законодавців наблизили своє розуміння сутності розглядуваного діяння із його визначенням, сформульованим у Палермському протоколі та в Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. Здійснене дослідження дозволяє також зробити висновок про недоцільність беззастережного запозичення проаналізованого зарубіжного досвіду українським законодавцем, котрий, як і більшість законодавців, не дослівно відтворив наведене у вказаних міжнародних актах визначення торгівлі людьми, а дещо модифікував його.

Список використаних джерел

1. Criminal Code Act 1995 (Australia) / AustLII Databases. URL: <http://www5.austlii.edu.au/databases.html>
2. Strafgesetzbuch (Österreich) (Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974) / Jusline. URL: <https://www.jusline.at/gesetz/stgb>
3. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики от 30 декабря 1999 г. № 787-IQ (с последующими изменениями и дополнениями) / Информационные системы «Параграф». URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30420353
4. Criminal Code of the Republic of Albania (1995, amended 2017) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8235/file/Albania_CC_1995_am2017_en.pdf
5. Código Penal de la Nación Argentina (LEY 11.179 (T.O. 1984 actualizado)) / InfoLEG. URL: <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/15000-19999/16546/texact.htm>
6. Уголовный кодекс Республики Беларусь от 9 июля 1999 г. № 275-3 (с последующими изменениями и дополнениями) / Национальный правовой Интернет-портал.

тал Республики Беларусь. URL: <http://www.pravo.by/document/?guid=3871&p0=Hk9900275>

7. Наказателен кодекс (В сила от 01.05.1968 г.; изм. и доп. 14 Февруари 2020 г.) / Lex.bg. URL: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/1589654529>

8. Código Penal de Bolivia / OAS. URL: https://www.oas.org/juridico/spanish/gapeca_sp_docs_bol1.pdf

9. Código Penal Brasileiro (Edição atualizada até abril de 2017). Brasilia: Senado Federal, 2017. URL: https://www2.senado.leg.br/bdsf/bitstream/handle/id/529748/codigo_penal_1ed.pdf

10. Уголовный кодекс Республики Армения от 18 апреля 2003 г. (с последующими изменениями и дополнениями) / Национальное Собрание Республики Армения. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus>

11. Ποινικός Κώδικας / Lawspot Collaboration Tool. URL: <https://collab.lawspot.gr/sites/default/files/mashup/feka/2019/fek-95-2019.pdf>

12. Уголовный кодекс Грузии от 22 июля 1999 г. № 2287-вс (с последующими изменениями и дополнениями) / Законодательный вестник Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf>

13. Straffeloven (LBK nr 976 af 17/09/2019) / Retsinformation.dk. URL: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=209398>

14. Пенитенциарный кодекс Эстонской Республики (принят 06.06.2001 г.; с последующими изменениями и дополнениями) / Jurist Aitab. URL: <https://v1.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/%D0%9F%D0%95%D0%9D%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%90%D0%A0%D0%9D%D0%AB%D0%99%20%D0%9A%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A1%2001.03.2020.pdf>

15. Закон об уголовном праве Израиля / автор перевода – судья Марат Дорфман (2010 г.) / Crimpravo.ru. URL: <http://crimpravo.ru/codecs/izr/2.pdf>

16. Indian Penal Code (Act No. 45 of 1860) / Legislative department. URL: <http://legislative.gov.in/sites/default/files/A1860-45.pdf>

17. Кримінальний кодекс Королівства Іспанія / пер. на укр. мову О.В. Лішевської. Київ: ОВК, 2017. 284 с.

18. Codice penale italiano (R.D. 19 ottobre 1930, n. 1398. Aggiornato al 27/11/2019) / Brocardi.it. URL: <https://www.brocardi.it/codice-penale/>

19. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 г. № 226-V (с последующими изменениями и дополнениями) / Информационные системы «Параграф». URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252

20. Criminal Code of Canada (R.S.C., 1985, c. C-46) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8563/file/Canada_Criminal_code_1985_am122019_en.pdf

21. Уголовный кодекс Кыргызской Республики от 2 февраля 2017 г. № 19 (с последующими изменениями и дополнениями) / Информационные системы «Параграф». URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=34350840

22. Criminal Law of the People's Republic of China / OECD. URL: <https://www.oecd.org/site/adboecdanti-corruptioninitiative/46814270.pdf>

23. Código Penal de Colombia (Ley 599 de 2000) / OAS. URL: https://www.oas.org/dil/esp/Codigo_Penal_Colombia.pdf

24. Уголовный кодекс Республики Корея / науч. ред. и предисл. докт. юрид. наук, профессора А.И. Коробеева; перевод с корейского канд. филол. наук В.В. Верхоляка. Санкт-Петербург: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. 240 с.

25. Kriminālikums (Likums Saeimā pieņemts 1998, gada 17 jūnijā) / LIKUMI.LV. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=88966>

26. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Redakcija: 89 – 2019.11.28 (nuo 2020.05.01)). URL: http://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=66150

27. Уголовный кодекс Республики Молдова от 18 апреля 2002 г. № 985-XV (с последующими изменениями и дополнениями) / Информационная система «Континент». URL: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30394923
28. Criminal Code of the Kingdom of Netherlands (1881, amended 2012) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf
29. Карне законодавство ФРН. Київ: ВАІТЕ, 2016. 408 с.
30. Penal Code of the Kingdom of Norway (LOV-2005-05-20-28) / Lovdata. URL: https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2
31. Código Penal del Perú. Decreto legislativo № 635 (Publicado el 8 de abril de 1991). Lima: Ministerio de Justicia y Derechos Humanos, 2016. URL: http://spij.minjus.gob.pe/content/publicaciones_oficiales/img/CODIGOPENAL.pdf
32. Criminal Code of the Republic of North Macedonia (2009, amended 2018) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8145/file/fYROM_CC_2009_am2018_en.pdf
33. Кримінальний кодекс Республіки Польща / пер. на укр. мову В.С. Станіч. Київ: ОБК, 2017. 138 с.
34. Código Penal de Portugal (Aprovado pelo Decreto-Lei nº 400/82, de 23 de Setembro, Republicado pela Lei nº 59/2007, de 4 de Setembro). URL: https://oig.cepal.org/sites/default/files/2007_prt_codpenal.pdf
35. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ (с последующими изменениями и дополнениями) / КонсультантПлюс. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/
36. Criminal Code of the Republic of Romania (2009, amended 2017) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8291/file/Romania_Penal%20Code_am2017_en.pdf
37. Código Penal de la República de El Salvador / OAS. URL: https://www.oas.org/dil/esp/Codigo_Penal_El_Salvador.pdf
38. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино / науч. ред., вступ. статья вице-президента Восточно-Европейского отделения Международной академии наук Республики Сан-Марино, проф., докт. юрид. наук С.В. Максимова; перевод В.Г. Максимова. Санкт-Петербург: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. 253 с.
39. Trestný zákon Slovenskej republiky (Zákon č. 300/2005 Z. z.) / Zákony pre ľudi.sk. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>
40. Criminal Code of the Republic of Slovenia (2008) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/3773/file/Slovenia_CC_2008_en.pdf
41. Title 18 of the United States Code / Legal Information Institute. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1201>
42. Уголовный кодекс Республики Таджикистан от 21 мая 1998 г. № 574 (с последующими изменениями и дополнениями) / Информационные системы «Параграф». URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30397325
43. Penal Code of Turkey (2004, amended 2016) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6453/file/Turkey_CC_2004_am2016_en.pdf
44. Уголовный кодекс Туркменистана от 12 июня 1997 г. № 222-I (с последующими изменениями и дополнениями) / Информационные системы «Параграф». URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31295286
45. Criminal Code of the Republic of Hungary (2012) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/5619/file/Hungary_Criminal_Code_of_2012_en.pdf
46. Уголовный кодекс Республики Узбекистан от 22 сентября 1994 г. (с последующими изменениями и дополнениями) / LEX.UZ. URL: <https://www.lex.uz/docs/111457>

47. Criminal Code of Finland (1889, amended 2015) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6375/file/Finland_CC_1889_am2015_en.pdf
48. Code pénal (version en vigueur au 25 novembre 2021) / Légifrance. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070719/>
49. Criminal Code of Croatia (passed by the Croatian Parliament at session on 21 October 2011) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/7896/file/Croatia_Criminal_Code_2011_en.pdf
50. Criminal Code of the Czech Republic (adopted by the Czech Parliament on January 8, 2009). URL: <http://www.ejtn.eu/PageFiles/6533/Criminal%20Code%20of%20the%20Czech%20Republic.pdf>
51. Criminal Code of Montenegro (2003, amended 2018) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8406/file/Montenegro_CC_am2018_en.pdf
52. Schweizerisches Strafgesetzbuch (vom 21. Dezember 1937 (Stand am 3. März 2020)) / Das Portal der Schweizer Regierung. URL: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html>
53. Criminal Code of the Kingdom of Sweden (1962, amended 2020) / Legislationline. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8662/file/Sweden_criminal_code_am2020_en.pdf
54. Penal Code of Japan (Act No. 45 of 1907) / OECD. URL: <https://www.oecd.org/site/adboecdanti-corruptioninitiative/46814456.pdf>
55. Андрушко А.В. Система злочинів проти свободи, честі та гідності особи за законодавством зарубіжних держав: порівняльно-правове дослідження. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 412–421.
56. Андрушко А.В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи: монографія. Київ: Ваіте, 2020. 560 с.
57. Протокол про запобігання та припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 р. / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text
58. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 р. / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text

References

- Andrushko, A.V. (2020). Systema zlochniv proty svobody, chesti ta hidnosti osoby za zakonodavstvom zarubizhnykh derzhav: porivnialno-pravove doslidzhennia. *Porivnialno-analitychne pravo*, 1, 412–421 [in Ukrainian].
- Andrushko, A.V. (2020). *Teoretyko-prykladni zasady zapobihannia ta protydii zlochnam proty voli, chesti ta hidnosti osoby*: monohrafiia. Kyiv: Vaite [in Ukrainian].

A. Andrushko, Doctor of Science of Law, Professor of the Department of Criminal Law and Process, Uzhhorod National University

ORCID: 0000-0002-7735-7898

Foreign experience of criminal law counteraction to human trafficking

The article analyzes the foreign experience of criminal law counteraction to human trafficking on the basis of the study of the relevant legislation of 54 countries.

The article finds that the approaches to determining the place of this crime in the structure of the Special Part of the criminal law differ significantly. The vast majority of legislators attribute human trafficking to crimes against individual freedom (as an option – against the freedom, honor and dignity of the individual).

It has been established in the article that some legislators have combined the international legal understanding of the essence of human trafficking with other forms of this crime (in particular, with the purchase and sale of human beings and other illegal transactions involving human beings).

It was that legislators of the vast majority of states whose legislation has been studied by the author recognize recruitment, displacement (transportation), concealment (hiding), transfer or receipt of a person as alternative forms of human trafficking. This indicates that today most national legislators have converged their understanding of the essence of this act with its definition formulated in the relevant international legal acts.

It is established that legislators of foreign countries mostly indicate the manner of committing this crime when formulating a criminal law prohibition of human trafficking (the exception are the legislation of Kazakhstan, Russia, El Salvador, Uzbekistan). At the same time, approaches to determining specific ways of committing it differ significantly. Usually, legislators point to only some of the methods listed in the Palermo Protocol, often modifying them.

It was found that the approaches of legislators of foreign countries to formulation of the purpose of human exploitation are also different. The overwhelming majority of them point to the necessity of such a purpose, while some legislators have their own vision of formulating the purpose for which human trafficking is committed in the form of recruitment, displacement, concealment, transfer or receipt of a person.

The article also analyzes the approaches of foreign legislators to the penalization of human trafficking.

Keywords: *criminal offenses against the freedom, honor and dignity of the person; human trafficking; human exploitation; criminal legislation of foreign countries; comparative criminal law.*